

HOMOPARENTÁLNÍ RODINY

*výzkum realizovaný v rámci projektu
Komplexní výzkum o situaci rodin a seniorů (2018-2022)*

ON-LINE WORKSHOP 8. 6. 2021

Olga Nešporová

VYMEZENÍ ZKOUMANÝCH RODIN

Rodiny, respektive domácnosti, ve kterých žije alespoň jedno nezaopatřené dítě a dva rodiče stejného pohlaví (rodiče nemusí být registrovanými partnery)

Kolik takových rodin v ČR je??? Kolik dětí v nich žije???

Pouze stará data ze *Sčítání lidu, domů a bytů 2011*.

Podle nich žilo v domácnostech stejnopohlavních partnerů téměř tisíc dětí, většina žila s rodiči ve **faktických partnerstvích (879), nikoliv v registrovaných partnerstvích (46) (ČSÚ, 2013: 5).**

Aktuální odhad: v homoparentálních rodinách na území ČR žije několik tisíc dětí.

CÍL VÝZKUMU

- Zjistit podrobnosti o životě homoparentálních rodin v ČR

VÝZKUMNÉ OTÁZKY

- Jak se žije homoparentálním rodinám v ČR?
- S jakými problémy se nejčastěji setkávají?
- Co vnímají jako obtížné ve svém každodenním fungování?
- Jaké jsou možné oblasti zlepšení ze strany státu?

TYPY ZKOUMANÝCH RODIN

z hlediska aktuálního složení rodiny, způsobu jejího vzniku a pohlaví rodičů

- A. Rekonstituovaná lesbická rodina s dítětem/děťmi z předchozího (často heterosexuálního) vztahu
- B. Plánovaná rodina dvou leseb s dítětem/děťmi
- C. Plánovaná rodina dvou gayů s dítětem/děťmi
- D. Smíšená rodina (dvou) leseb a (dvou) gayů s dítětem/děťmi

Ideální typy se mohly v realitě prolínat, nejčastěji kombinace A a B

TYPY ZKOUMANÝCH RODIN

z hlediska způsobu „získání“ dítěte

- A. Homoparentální rodina s dítětem/děťmi z předchozího heterosexuálního vztahu
- B. Homoparentální rodina s dítětem/děťmi z předchozího homosexuálního vztahu
- C. Homoparentální rodina s dítětem/děťmi počatým/i v aktuálním stejnopohlavním partnerství (asistovaná reprodukce, IVF, heterosexuální početí, surogátní mateřství)
- D. Homoparentální rodina s dítětem/děťmi svěřeným/i do náhradní rodinné péče (pěstounská péče či osvojení)

Metodologie výzkumu

- **Kvalitativní výzkumný design**
- **Fenomenologický přístup**
- **Sběr dat (červen až říjen 2020)**
 - osobní nestandardizované semi-strukturované **rozhovory** (s rodiči, doplňkově i s dětmi staršími 15 let žijícími v homoparentální rodině)
 - doplňkově pozorování vzájemných interakcí mezi stejnopohlavními partnery a mezi rodiči a dětmi
- **Výběr participantů – účelový**, strategie *maximum variation*, zajistit co největší variabilitu souboru (různé lokality ČR, vzdělání, příjem, způsob získání dítěte, věk dětí, muži i ženy)
- **Rekrutace participantů** – snowball, výzvy na sociálních sítích

VÝZKUMNÝ SOUBOR

23 homoparentálních rodin ve kterých žilo 41 dětí

9 rodin bylo jednodětných

10 rodin dvoudětných

4 rodiny měly tři děti

Rodiče byly **registrovanými partnery v 8 zkoumaných rodinách.**

- **37 rodičů (27 žen a 10 mužů)**
- **2 děti starší 15 let**

Průměrný věk rodičů byl 39 let (min. 23, max. 53 let).

Lokality: Praha (13) a Středočeský kraj (10), Plzeňský kraj (4),
Pardubický (4), Jihomoravský (4) a Liberecký (2).

Rodiny žily častěji ve velkých městech.

8 rodin žilo v obcích s méně než pěti tisíci obyvateli (5 z nich
v blízkosti Prahy).

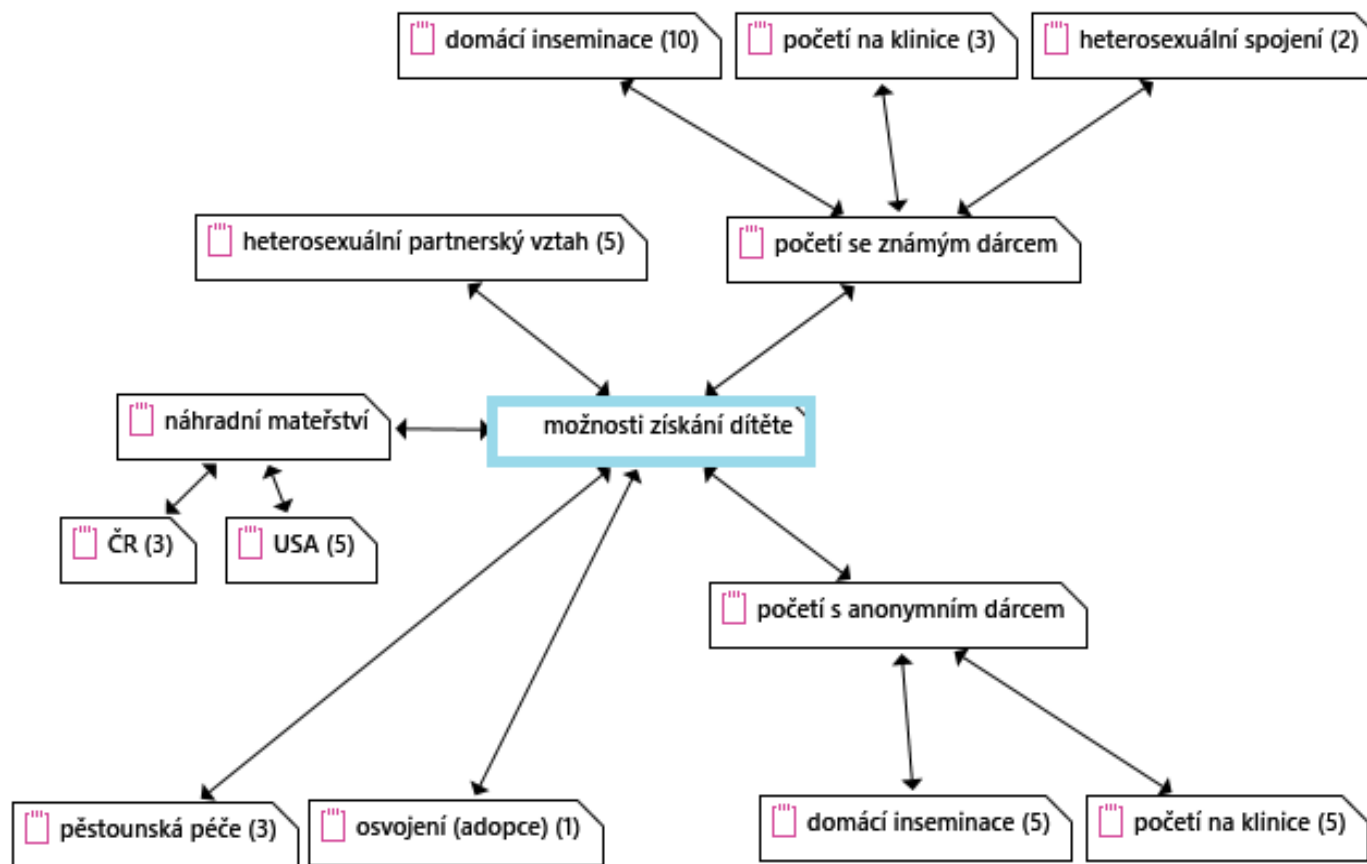
Analýza dat

Tematické kódování, aplikovaná tematická analýza s využitím softwaru ATLAS.ti.

Akcentováno bylo **hledisko aktéra**, důraz byl kladen na významy, které respondenti při popisování svých zkušeností v rozhovorech uváděli.

Anonymizace participantů, využívání citací z rozhovorů v prezentovaných výsledcích.

Cesty stejnopohlavních párů k rodičovství

Vychází z výzkumu *Homoparentální rodiny 2020*. Čísla v závorkách udávají počet dětí z výzkumného souboru, které byly daným způsobem „získány“. Celkem bylo ve výzkumném souboru 42 dětí.

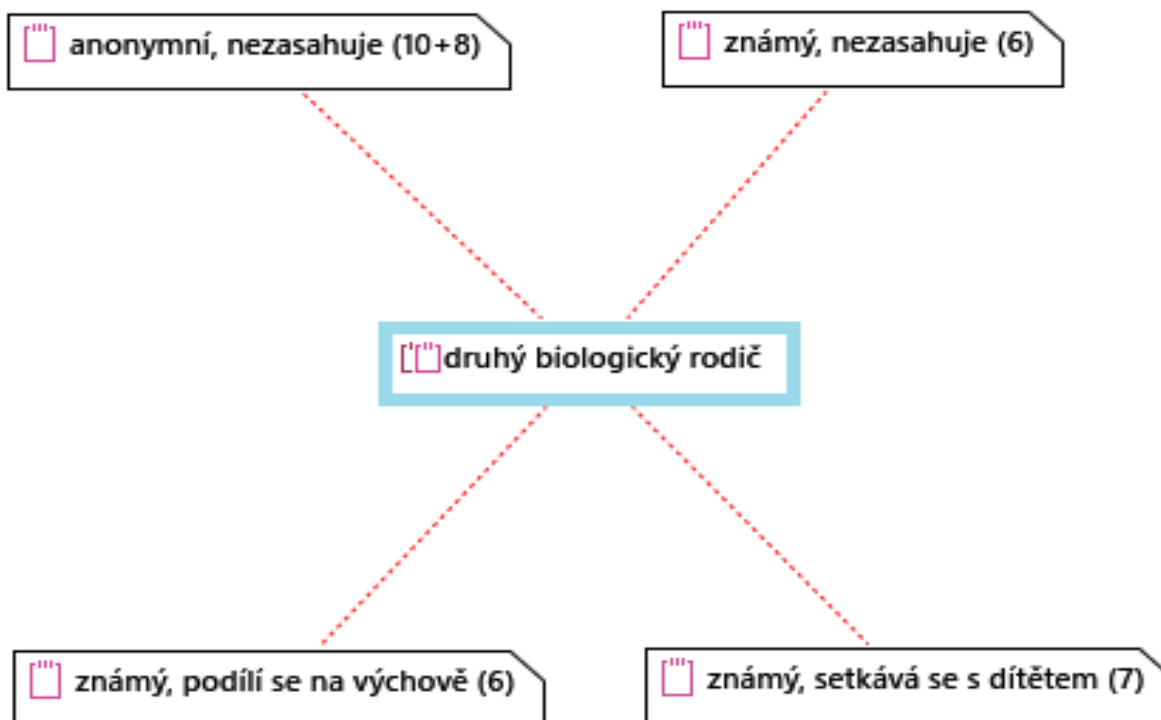
Rodičovství v homoparentálních rodinách:

- Biologické
- Sociální
- Legální/právní rodičovství
- Genetické

V heterosexuálních rodinách se předpokládá (či dříve předpokládalo), že biologické, sociální rodičovství a legální rodičovství se překrývají. V židokřesťanské tradici sňatek legitimizoval partnerský vztah a zároveň vztah k dětem, které se ženě narodily.

Ve stejnopohlavních rodinách se biologické (genetické) a sociální rodičovství vždy pro jednoho z partnerů nemohou překrývat.

Postavení druhého biologického (genetického) rodiče ve vztahu k dítěti

Pozn.: Čísla v závorkách udávají počty dětí ve výzkumném souboru, kterých se daná situace týkala. Celkový počet dětí byl 37. Děti osvojené a v pěstounské péči tvoří specifické skupiny a nejsou zde zařazeny. U 8 dětí ze surogátních mateřství je uveden údaj za druhého genetického rodiče, nikoliv za náhradní matku.

Hlavní zjištění výzkumu

Nerovné postavení (pouze) sociálního rodiče oproti biologickému rodiči v homoparentálních rodinách. Sociální rodič nemá žádná práva ve vztahu k dítěti. (Vznikají mu toliko povinnosti, pokud je registrovaným partnerem a pokud žije ve společné domácnosti.) Sociální rodič není zákonným zástupcem dítěte.

Důsledky v každodenní praxi:

- nejistota
- nemožnost rodičů vzájemně se zastoupit v některých případech (na úřadech, u lékaře, ve škole, apod.)
- obava z řešení v krizových situacích (např. pokud zákonný rodič bude v zahraničí, nebude schopen jednat ze zdravotních důvodů, zemře apod.)
- nerovnováha mezi partnery (strategie jak ji řešit – oba z partnerů mají alespoň jedno biologické dítě)

Co by pomohlo homoparentálním rodinám v ČR?

1. Možnost osvojit si dítěte partnera (přiosvojení)

„No, hlavně ta práva, aby manželka ty děti mohla zastupovat, protože já, když potom [po mateřské dovolené] budu chodit do práce, tak to bude potom těžší s tím zastupováním.“

(Pavla, biologická matka dvou dětí)

„No tak nám by pomohlo asi i teď ještě to přiosvojení, abych nemusela všechno řešit já, na všechny schůzky chodit jenom já, komunikovat s učiteli jenom já. že by odpadl takový ten strach, že se něco stane, že musíme být opatrné, nesmí se nic stát.“

(Alena, biologická matka dvou dětí)

„Tak my úplně nepotřebujeme pomoc od státu. My potřebujeme, aby uzákonili to, aby si Ctibor [partner] mohl malého osvojit, a to je to klíčové, co potřebujeme, jo?“

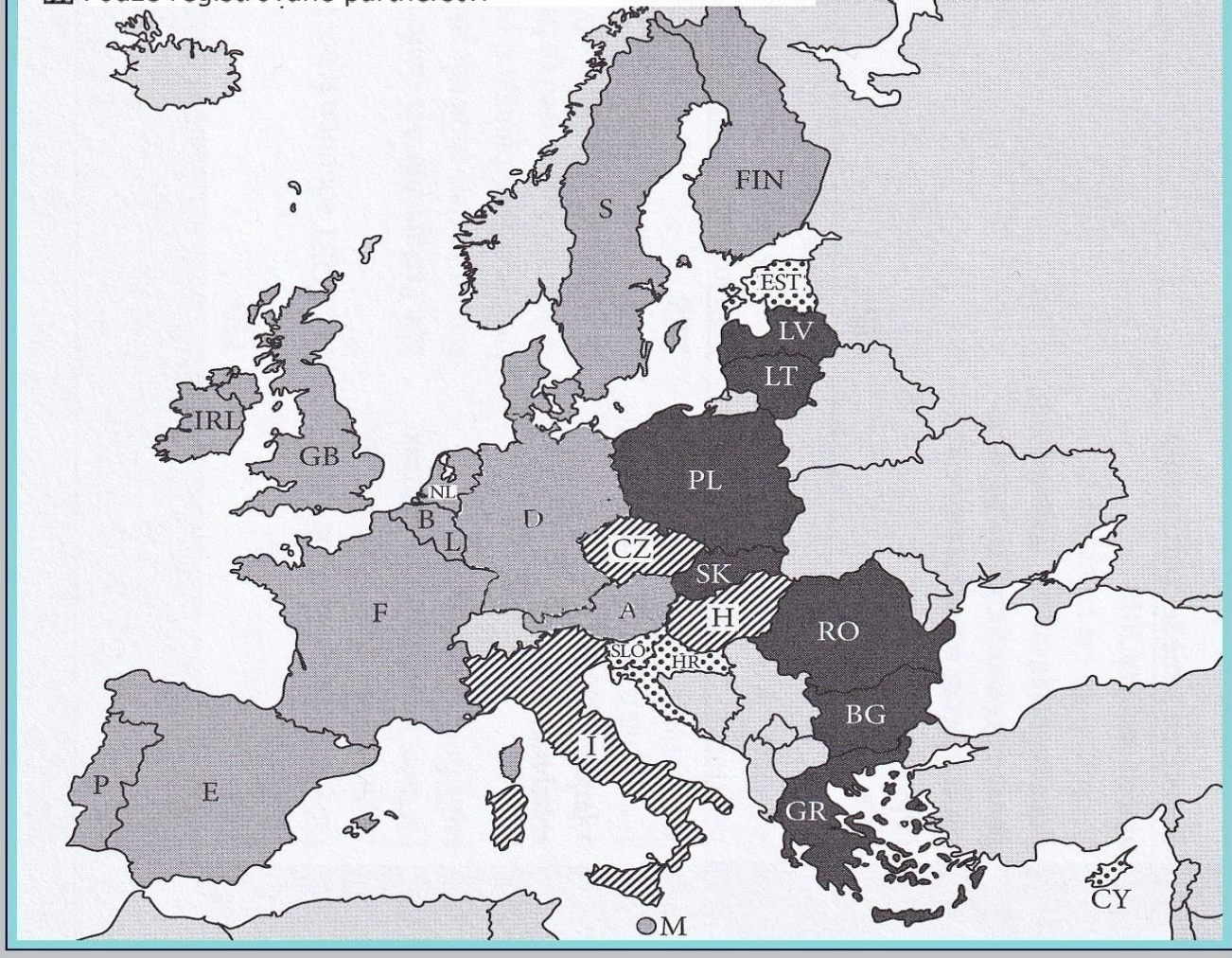
(Cyril, biologický otec jednoho dítěte)

Co by pomohlo homoparentálním rodinám v ČR?

2. Zpřístupnění manželství stejnopohlavním párům
3. Přístup k náhradnímu (surogátnímu) mateřství
4. Osvěta o homoparentálních rodinách a registrovaném partnerství – že žijí jako jiné rodiny s dětmi a řeší podobné problémy, že registrované partnerství není totéž co manželství, že nezakládá vztah druhého rodiče k dítěti

Uznání stejnopohlavních partnerství v zemích EU

- Manželství a osvojení dítěte
- Neexistuje právní uznání partnerství ani osvojení dítěte
- Registrované partnerství a osvojení dítěte partnera
- Pouze registrované partnerství

Zdroj: Nešporová, 2021.

Vychází z Boele-Woelki, Fuchs, 2017: 99 a Mendos et al., 2020.

Závěr

V České republice **narůstá počet rodin, kde dítě nebo děti vychovávají dva partneři stejného pohlaví, tedy rodin homoparentálních.**

Právní vztah k dítěti má vždy pouze jeden z rodičů v páru. Registrované partnerství nepomáhá, protože sice ustavuje povinnost partnerů starat se o dítě společně, ale nezakládá právní vztah druhého partnera k dítěti.

Každodenní život je v homoparentálních rodinách podobný jako v jiných rodinách s dětmi. Z právního hlediska se v některých ohledech blíží rodinám tzv. rekonstituovaným (partnerská soužití s dětmi, kde ne všechny děti v domácnosti jsou dětmi dvou rodičů/partnerů, kteří je aktuálně vychovávají).

Všichni dotazovaní rodiče by velmi uvítali zavedení legální možnosti **osvojení (adopce) dítěte partnera (tzv. přiosvojení)**

DĚKUJI ZA POZORNOST!

Kontakt: olga.nesporova@vupsv.cz

Výsledky výzkumu budou dostupné v publikaci:
Olga Nešporová. 2021. *Homoparentální rodiny*. Praha: VÚPSV.

Fulltext bude zveřejněn v průběhu června na stránkách
<https://www.vupsv.cz/>

v sekci Publikace → Monografie